

Bijdrage Artsen zonder Grenzen aan deskundigenbijeenkomst Eerste Kamer over Europese voorstellen inzake migratie en asiel

Februari 2021

Introductie

Artsen zonder Grenzen biedt als medische noodhulporganisatie steun aan mensen in acute nood. Wij doen dit in ruim 75 landen, neutraal en onafhankelijk. Migratie en ontheemding zijn van invloed op veel van onze activiteiten wereldwijd, maar nopen ons ook in toenemende mate om in Europa en aan de Europese buitengrenzen in actie te komen. Artsen zonder Grenzen verleent hulp in landen van herkomst (Afghanistan, Syrië, Yemen, Nigeria e.v.a.), op de route richting Europa (door middel van reddingswerk op de Middellandse Zee), en bij aankomst op Europees grondgebied (bijv. langs de Balkanroute of op de Griekse eilanden). Dit diverse werk verschaft ons een helder inzicht in de menselijke gevolgen van migratiebeleid.

In deze notitie lichten wij bondig toe welke zorgen en mogelijkheden worden verschaft door de recente Europese voorstellen inzake migratie en asiel ('het Migratiepact'). Deze bijdrage zal zich in het bijzonder richten op de gevolgen van het institutionaliseren van de zogenaamde hotspot-benadering; het belang van (rechts)bescherming voor privaat maritiem reddingswerk; en de omstandigheden in en samenwerking met derde landen zoals Libië.

1. Normaliseren van hotspot-benadering

Het Migratiepact probeert migratie met name te reguleren door middel van restricties en beperkingen (d.w.z. maatregelen aan de Europese buitengrens). Hoewel het belang van menselijke waardigheid wordt benoemd, worden maatregelen om een veilige overtocht te borgen niet geboden. In plaats daarvan opteert het Pact ervoor om asielzoekers en migranten te concentreren in ontvangstcentra die opvallende gelijkenissen vertonen met de *hotspots* zoals ze afgelopen jaren op de Griekse eilanden zijn ontstaan, of – erger nog – de *transit zones* in Hongarije.

Artsen zonder Grenzen is al vele jaren actief op Lesbos en Samos en heeft zich met grote regelmaat uitgesproken over de medische en humanitaire noodtoestand die hier binnen Europese grenzen is ontstaan. Ook aan de Europese grenzen in de Balkan wordt veelvuldig en zwaar geweld gebruikt, door ons en vele andere organisaties uitvoerig gedocumenteerd. De capaciteit of bereidheid van verschillende Europese grenslanden om alleen alle asielverzoeken tijdig en zorgvuldig te beoordelen, terwijl mensen in fatsoenlijke omstandigheden wachten op de uitkomst van hun procedure, is ten ene male afwezig gebleken. Niettemin institutionaliseert het Migratiepact deze hotspot-benadering, en versterkt het dit mechanisme zelfs door zwaar te leunen op vrijheidsbeperking (detentie) en verkorte procedures – met minder waarborgen omkleed.

Op grond van het bovenstaande voorziet Artsen zonder Grenzen een herhaling van de tragedie op de Griekse eilanden, stevige beloften van de Europese Commissie over “no more Morias” ten spijt.

2. Ruimte voor Search & Rescue

Het Migratiepact is ambivalent over de Europese houding ten aanzien van reddingswerk op zee. Enerzijds bevat het een helder statement over de bescherming van private reddingswerkers: “criminalisering van ngo’s (...) die zoek- en reddingsoperaties op zee uitvoeren (...) is een schending van het internationaal recht en is daarom niet toegestaan via het EU-recht.” Dit is een belangrijk signaal, te meer omdat ook de Nederlandse politiek gevaarlijke misvattingen over *Search & Rescue* activiteiten continueert, in weerwil van academisch bewijs over de afwezigheid van een causale link tussen hulpverlening op zee en een zogenaamde ‘aanzuigende werking’. Dat criminalisering van hulporganisaties ook binnen de EU geen fictie is blijkt uit het handelen van landen als Italië en Malta, waar reddingswerk in toenemende mate onmogelijk wordt gemaakt. Ook het schip waarop Artsen zonder Grenzen medische zorg verleent ligt om administratieve redenen al sinds september 2020 aan de ketting in een Italiaanse haven.

In 2020 verdronken ten minste 1,471 mensen op de Middellandse Zee. Het aantal geredde mensen daalt al jaren scherp, terwijl de oversteek wel [steeds dodelijker](#) wordt. Overheidsbeleid om private Search & Rescue initiatieven te verhinderen [draagt hier direct aan bij](#). Het Migratiepact betitelt reddingswerk op zee als een ‘legal obligation’ en ‘moral duty’. Dit is waardevol, maar het Pact biedt geen duidelijkheid over de invulling van deze morele plicht; adresseert het ontwijken van verantwoordelijkheid na ontschepping van drenkelingen onvoldoende; en creëert verwarring met voorstellen om NGOs in andere richtlijnen, bijvoorbeeld door middel van een gedragscode of veiligheidsvereisten, sterker te reguleren.

Op grond van het bovenstaande roept Artsen zonder Grenzen op tot een Migratiepact dat zich in woord en daad inzet om de verdrinkingsdood van asielzoekers te voorkomen. Wij zijn als noodhulporganisatie slechts actief op zee omdat Europese lidstaten hun juridische en morele plicht in deze niet naleven. Groeiend bewijs van de betrokkenheid van EU lidstaten en agentschappen bij illegale *pushbacks* van asielzoekers en migranten tonen het belang van zorgvuldige en onafhankelijke monitoring aan.

3. Samenwerking met derde landen

In een poging om migratie zoveel mogelijk te ontmoedigen gaan de Europese Commissie en EU-lidstaten samenwerkingsverbanden aan met herkomst- en transitlanden. Zo wordt de Libische kustwacht al vele jaren getraind, bevoorrad en betaald met EU gelden. Sinds begin 2007 heeft dit ertoe geleid dat de Libische kustwacht [36,000 mensen](#) die het land probeerde te ontvluchten heeft onderschept. Een significant aantal belandt in de detentiecentra waar Artsen zonder Grenzen, wanneer wij worden toegelaten, medische zorg verleent. Een angstaanjagend groot aantal verdwijnt spoorloos, en [zorgen nemen toe](#) dat zij nadat ze gedwongen naar Libië zijn teruggesleept alsnog (of nogmaals) slachtoffer worden van mensenhandel.

Nederlandse ambtsberichten, de VN vluchtelingenorganisatie en EU mensenrechteninstanties benadrukken steevast dat Libië geen veilig derde land is. Het aantal mensen dat daar in detentiecentra wordt geplaatst neemt sinds begin 2021 weer een vlucht. Artsen zonder Grenzen heeft recent toegang verkregen tot de locaties al-Mabani en Shara al-Zawiya. Ons medische team beschreef de omstandigheden als volgt:

The morbidities observed by our medical team remain directly influenced by the conditions of the detention centres. All of the refugees and migrants held in both Al Mabani and Shara al Zawiya are lacking the most basic of necessities, including sufficient food and access to water for hygiene practices. There is no light in the cells where the people are held and no proper ventilation. Additionally, people have no access to clean clothing, which is particularly concerning as during their attempt to cross the Mediterranean sea many were soaked in seawater and petroleum which causes chemical fuel burns to the skin. [...]

In Shara al Zawiya DC, some of the cells are already overcrowded, and the hygiene situation has deteriorated in the past weeks. Over 20 of the women held in the DC are pregnant and are in need of urgent care. On 14 February, the MSF medical team was urgently called to the DC as one woman gave birth inside the cell. Additionally, there are approximately 20 children detained in the DC, many under the age of five years. Many of the mothers are lactating, however due to the stress of the situation, poor living conditions and limited access to water and food, the women report they are not able to produce enough milk for their babies and as such are requesting supplementary feeding. *(Volledig rapport beschikbaar op aanvraag)*

Op grond van het bovenstaande stelt Artsen zonder Grenzen dat het Migratiepact veel stevigere waarborgen moet bevatten omtrent overeenkomsten met derde landen om migratie te beperken. Het huidige beleid strookt niet met Europese waarden en creëert een dusdanige push-factor in bijvoorbeeld Libië dat mensen de oversteek zullen wagen ongeacht het risico.

Tot besluit

Het Migratiepact is een dapperen poging om een van de grootste uitdagingen van deze tijd het hoofd te bieden. Artsen zonder Grenzen constateert echter dat het Pact in huidige vorm met name functioneert als een instrument om migratie te beperken – en menselijke waardigheid of veiligheid niet als primair uitgangspunt heeft. Artsen zonder Grenzen zou als noodhulporganisatie niet binnen Europa actief moeten zijn – onze beperkte middelen zijn overduidelijk ook nodig elders ter wereld. Echter, de uitwassen van het Europees migratiebeleid vormen de belangrijkste reden voor onze groeiende activiteiten in dit rijke deel van de wereld – en het Migratiepact pakt de wortels van het probleem niet aan. Sterker nog, in enkele gevallen formaliseert het een zorgwekkende trend richting de *containment* aan de grens.

Daarnaast is het Pact een complexe en ondoorzichtige combinatie van nieuwe wetgeving, bijgewerkte bestaande plannen, aanbevelingen en richtlijnen. Het Pact creëert op deze wijze nog meer ‘grijze ruimte’ op het gebied van migratie en bemoeilijkt zo het werk van parlementariërs om nationale en Europese instanties ter verantwoording te roepen.